

Björnbo

Bakgrund

Bebyggelsen inom Björnbo uppfördes till största delen 1952–56 med hyreslägenheter och som kollektivboende för äldre på Lidingö. Bebyggelsens gestaltning och innehåll var vid tillkomsttiden unik och innovativ. För utformningen stod den välrenommerade arkitektduon Sven Backström och Leif Reinius. Bebyggelsen är både socialhistoriskt och samhällshistoriskt värdefull och är med sitt nytänkande av nationellt intresse.

Anläggningen uppfördes av pensionsförsäkringsbolaget SPP med syfte att skapa ett tryggt och modernt äldreboende med kollektiva servicefunktioner för pensionärer. Den omfattade bostäder, restauranger, butiker, läkarmottagning och ett mindre sjukhus.

På fastigheten, i slutningen ner mot Elfviksvägen, låg Villa Björnbo som gett anläggningen sitt namn. Villan som uppfördes 1912 revs 1955.

Beskrivning av området

Anläggningen ligger på en höjd norr om Kyrkviken mellan Norra Kungsvägen och Elfviksvägen. I söder sluttar terrängen relativt brant ner mot Elfviksvägen. Här är landskapet ljust och pastoralt med karaktär av engelsk park med högvuxna karaktärsträd som till exempel ekar.

Bebyggelsens anpassning till landskapet och de naturgivna förutsättningarna är utomordentlig och utgör ett av kulturmiljöns viktigaste kulturvärde. Bebyggelsens glesa och luftiga placering liksom dess låga profil är betydelsefulla karaktärsdrag. Den vackra landskapsparken, som gestaltades av trädgårdsarkitekten Walter Bauer, har mycket högt miljöskapande värde samtidigt som den är ett utmärkt uttryck för tidens landskapskonst.

Beskrivning av bebyggelsen

Bebyggelsen är luftigt placerad och har ett gemensamt formspråk vilket ger en tydlig enhetlighet. Skalan är lågmäld. Fasadernas dämpade kulörer i grått, gråblått, gråbeige, gulbeige bidrar också till att hålla samman området uttrycksmissigt liksom den höga kvaliteten på utformning och materialval. Entréerna har ofta en omfattning i marmor. Fönstren är generösa och genomgående i trä. Allt är en samkomponerad helhet med stark och egen karaktär i ett lummigt landskap.

Björnboanläggningen rymmer idag cirka 221 seniorlägenheter och 35 äldreboendelägenheter i Nilstorpsgården och Ektorpsgården. Här finns också radhus och kedjehus med 19 bostäder och två flerfamiljshus som från början var avsedda för tjänstemannafamiljer med barn. Lägenheterna är av olika storlekar, från enkelrum med kokvrå till stora flerrumslägenheter.

Bebyggelsen håller mycket hög arkitektonisk kvalitet och är samlad i framför allt tre olika områden. Ett vid entrétorget, ett vid Borggården och ett i det nordvästra området med radhus och kedjehus.

Flygbild över Björnbo. Fastigheten Björnbo 2 syns i rött och Björnbo 3 i vitt.

Torget och Söderhusen

I områdets centrala del vid torget ligger det nio våningar höga punkthus som är områdets landmärke och som signalerar anläggningens centrum. Hopbyggt med punkthuset finns en lägre byggnad som utgör huvudentré till området. Den

inrymmer foajé, matsal, butik och expedition. Strax öster om punkthuset ligger en tvåvåningsbyggnad med fasader i granit och som ursprungligen inrymde pannrum och tvätteri. Höghuset är en plastiskt utformad volym. Asymmetrin är typisk för tiden. Fasaderna är i gult tegel med vitmålade träfönster. Balkongfronterna är i korrugerad plåt och tillkomna senare.

Björnbos huvudentré med punkthus och tidigare tvätt till vänster. Till höger Björnbos matsal med uteplats.

De fyra byggnaderna längs Nilstorpsvägen och Elfviksvägen uppfördes 1951, kallade Söderhusen. De ligger i souterräng med två våningar mot Nilstorpsvägen och Elfviksvägen. Fasaderna är spritputsade. Fönstren är i trä och sadeltaken är täckta med tegel. Burspråken har bröstningar i brun plåt. Fasaderna åt Nilstorpsvägen har indragna, snedskurna fasadpartier med balkong. Kvarteret är tillbyggt i öster 1996 med en femte byggnadsdel.

Hus i souterräng.

Borggården

Högst i området ligger fyra bostadslängor placerade i kvadrat runt en stor gård – Borggården – som har karaktären av naturtomt. Längorna är i tre våningar och svagt konkava. De långa fasaderna har på ena sidan rytmiskt återkommande burspråk och på andra sidan indragna snedskurna fasadpartier med balkonger. De flacka sadeltaken är täckta med rött enkupigt tegel. Vid entréerna finns granittrappor,

smidesräcken och nätta skärmtak. Nivåskillnaden mellan områdets södra del och Borggården överbryggas genom en inre koppling i en matargång från det höga punkthuset till ett av husen vid Borggården.

Borggårdens västra länga och höghuset i fonden på bilden till vänster med matargången i bakgrunden. Bilden till höger visar fasad in mot borggården.

Radhus och kedjehus

Inom Björnbos nordvästra del ligger två radhuslängor i två våningar med källare samt sju kedjehus också i två våningar med källare uppförda 1953–1954. Radhusen och kedjehusen är utformade krökta runt en återvändsgata som följer ett höjdstråk i terrängen. Radhus och kedjehus har sadeltak med enkupigt rött tegel. Taksprången är måttliga och på taken skjuter ett flertal plåtklädda och karaktärskapande skorstenar upp. Fasaderna är spritputsade och hållna i milda, dämpade kulörer. Fönstren är i trä och de flacka sadeltaken är täckta med rött lertegel.

Kedjehusen är gestaltade med grafisk skärpa och har gavlar utan taksprång mot gatan. Volymerna länkas samman med en låg envåningsbyggnad med träfasader och pulpettak med plåt. Hela anläggningen är svängd och följer gatans kurva.

Radhuslänga med dörr i ek, smidesräcke vid entrén och plansteg i granit. Kedjehusen har fasader med en grov puts och kulörerna är jordnära och varma.

Kedjehusen är gestaltade med grafisk skärpa och har gavlar utan taksprång mot gatan. Volymerna länkas samman med en låg envåningsbyggnad med träfasader och pulpettak med plåt. Hela anläggningen är svängd och följer gatans kurva.

Övriga byggnader

Inom områdets södra del finns även annan bebyggelse. Det är Backafall som är ett lamellhus i två våningar och Gröna stugan som är den enda kvarvarande resten från det äldre Villa Björnbo. Nere vid Elfviksvägen finns ett flerbostadshus i två våningar med motstående garage.

Flerbostadshuset vid Elfviksvägen till vänster och Gröna stugan till höger.

Sammanfattande värdering

Anläggningen Björnbo utgör en särskilt värdefull kulturmiljö. Bebyggelsen inom Björnbo uppfördes under tidigt 1950-tal med hyreslägenheter och som kollektivboende för äldre efter ritningar av arkitekterna Sven Backström och Leif Reinius. Anläggningen som uppfördes av SPP var tänkt att vara nyskapande med bostäder, restauranger, butiker, läkarmottagning och ett mindre sjukhus. Byggnaderna håller mycket hög arkitektonisk kvalitet och är utomordentligt välplacerade i landskapet. Det tillhörande stora parkområdet gestaltades av landskapsarkitekten Walter Bauer. Björnboanläggningen representerar ett nytänkande inom äldreboende och är samtidigt en utmärkt exponent för Backströms och Reinius nyskapande arkitektur.

Området är utpekad som värdefull kulturmiljö i "Lidingö – kulturhistoriska miljöer" (Stockholms länsmuseum, 1990).

Karaktärsdrag

- Områdets "ideologiska" innehåll med bostäder och kollektivhuskaraktär, matsalar, samhällsservice och kommersiell service.
- Bebyggelsens luftiga placering på den stora fastigheten är mycket betydelsefull för upplevelsen.
- Parklandskapet som dels är naturmark, dels av engelsk parkkaraktär.
- Byggnadernas gemensamma formspråk med artikulerade fasader och äkta material.
- Byggnadernas volymer och mänskliga skala. Volymerna i förhållande till landskapet.
- Byggnadernas gemensamma formspråk med artikulerade fasader och äkta material såsom tegel eller slätputs, sadeltak klätt med tegel, fönster och balkongdörrar av trä.

Råd och riktlinjer

Förutom vad som anges i Lidingös kulturmiljöprogram Del 1 gällande vård och underhåll av byggnader ges följande råd:

- Områdets mycket välplacerade bebyggelse i landskapet bör bevaras. Områdets blandning av bostäder, kollektivhus och service bör bevaras.
- Området bör fortsatt präglas av ”hus i park”-karaktär. På allmänning bör grönytor och gångvägar värnas. Tidstypiska planteringar bör bevaras och underhållas då dessa förstärker miljöns kulturhistoriska värde.
- Byggnadernas ursprungliga arkitektoniska uttryck bör bevaras och vara vägledande vid renovering.
- Äldre material och byggnadsdetaljer bör bevaras och renoveras med traditionella material och metoder, exempelvis fönster och dörrar i originalutförande.
- Ursprungliga fasadmaterial och färgsättning bör vara vägledande vid fasadrenovering.
- Tillägg som påverkar fasadernas uttryck i form av ex. inglasning och skärmtak bör behandlas restriktivt.
- Vid ändring i miljön ska antikvarisk sakkunnig medverka i planprocess och vid bygglov som kan påverka kulturmiljöns värden och karaktärsdrag.